

CONSIDERAȚII DESPRE *COMUNICARE*

CIOBANU Anatol, m.c. al A.Ș.M., doctor habilitat, profesor,
șef Catedră Limba Română, Lingvistica Generală și Romanică,
Universitatea de Stat din Moldova,
Doctor Honoris Causa a Universității de Stat „A. Russo” din Bălți

Pentru a efectua o comunicare inteligibilă, verbală sau scrisă, este necesar a respecta câteva postulate de ordin general, valabile pentru orice limbă naturală. La mod concret aceste postulate se manifestă prin prezența sau absența unei serii de plenitudini sau saturații ale enunțului//enunțurilor pornite de la locutor la conlocutor și viceversa. Vom menționa unele dintre ele:

- Postulatul I privind *saturația semantică* a enunțului. Profesorul E. Coșeriu scria, pe bună dreptate, că semantica pătrunde toate nivelurile limbii, iar prof. Victor Mighirin sublinia în repetate rânduri că principiul logico-semantic primează în sintaxă, el fiind secondat de cel formal-gramatical (vezi В. Н. Мигирин. Язык как система категорий отображения. – Chișinău: Știința, 1973, p.91, passim). Elementele componente ale enunțului urmează să fie compatibile unul cu altul, pentru că în caz contrar se poate ajunge la nonsens. Din elemente ca *furnica*, *a împușca*, *oceanul înghețat de Nord* e imposibil a forma o unitate lingvistică inte-

ligibilă, deoarece elementele propuse ca formanți ai ei sunt incompatibile din punct de vedere semantic.

- Postulatul II – se referă la *saturația (plenitudinea) gramaticală* a enunțului. Această saturație este indispensabilă, dar, în același timp, și tolerantă față de unele încălcări ale normelor-standard. Pentru un vorbitor de limbă română sunt, în principiu, inteligibile enunțurile de tipul: *eu fost la teatru; El cumpărat cărțile; Pe tat meu cheamă Ivan Ivanovici; La mine doare capul* (din limbajul rusofonilor moldoveni). Un francez, de pildă, va tolera exprimări de tipul: *La soleil se lev* (în loc de *Le soleil se leve*); *La terre rond* (în loc de *La terre est ronde*); *Les soldat chont* (în loc de *Les soldats chantent*) ș.a. Un vorbitor de limbă rusă va zâmbi, dar va înțelege totuși ce vrea să spună un aborigin de-al nostru: *Юра взяла книга* (în loc de *Юра взял книгу*); *Мама поехал в Москве* (în loc de *Мама поехала в Москву*) ș.a. Firește, a scrie agramat, înseamnă a atenta la timpul și răbdarea cititorului sau ascultătorului, dar esența e că până la urmă, depunând anumite eforturi cerebrale și intuitive, vom asimila un astfel de mesaj. Otto Jespersen scria: „Categoriile gramaticale sunt doar „simptomele”, „umbrele” celor conceptuale”.

- Postulatul III privește *saturația referențială*. Se știe că în procesul comunicării locutorul are în vedere (sau presupune) un referent concret, o entitate, de obicei, extralingvistică, pe care semnul lingual o denumește, la care se referă. Să comparăm două exemple experimentale:

- (1) *Regele Spaniei este înalt și frumos.*
- (2) *Regele Franței este chel.*

Este lesne de constatat că în (1) descoperim 3 saturații: semantică, gramaticală și referențială, pe când în (2) constatăm numai o singură saturație, cea gramaticală. Plenitudinea semantică și referențială absentează, pentru că Franța nu este regat, ci republică și, prin urmare, nu are un rege. Așadar, (2) e un enunț areferențial și acomunicativ.

În procesul comunicării pot fi întâlnite și enunțuri bireferențiale, trireferențiale, tetrareferențiale etc. Când citim (fără context) propoziția *Constanța este frumoasă* ne dăm seama că poate fi vorba sau de o femeie, domnișoară sau de orașul-port Constanța. Așadar, propoziția este bireferențială și „cere” dezambiguizarea referentului.

Dacă cineva se va adresa bibliotecarei cam în felul următor: – *Dați-mi, vă rog, să citesc ceva de Hasdeu*, bibliotecara imediat va solicita pe cel venit să precizeze de care Hasdeu e vorba? În istoria neamului nostru au lăsat scrieri 4 personalități din dinastia hașdeiană: Tadeu, bunicul lui Bogdan, Alexandru, tata lui Bogdan, Bogdan, tata Iuliei. Vedem deci că enunțul

incipient „Dați-mi, vă rog, să citesc ceva de Hasdeu” este tetrareferențial. Ca să transmită un mesaj inteligibil trebuie numai decît dezambiguizat.

• Postulatul IV acoperă *plenitudinea situativă*. E vorba că cele emise de locutor trebuie să se deruleze după principiul **Hic et nunc** „aici și acum”. Aceasta se observă foarte bine în dialoguri: după cum, un cuvânt cheamă un alt cuvânt adecvat, tot așa și o întrebare presupune un răspuns adecvat, adică la temă, direct. Dacă răspunsurile comportă un cu totul alt mesaj, înseamnă că ele vor fi asituative și deci acommunicative în situația dată. Să urmărim un dicton de acest gen:

Ion – Când pleci la București, Vasile?

Vasile – Capitala Armeniei este orașul Erevan.

Ion – Ai fost cândva la Erevan?

Vasile – Mi s-a îmbolnăvit nevasta.

Ion – Dar ce s-a întâmplat? Ce boală are?

Vasile – Fratele meu Gheorghe este inginer...

Toate răspunsurile date de către Vasile conțin și plenitudinea semantică, și gramaticală, și referențială, dar le lipsește saturația situativă. Ele nu sunt contextuale, pentru că Ion îl întreba cu totul altceva pe Vasile, care (din diferite motive) se eschiva de un răspuns direct, făcând niște digresiuni radicale. Cu toate acestea, răspunsurile lui nu sunt absurde, greșite, ci doar asituative, acontextuale, aconsituative (termen întâlnit la Wilem Mathesius).

În comunicarea noastră vor fi tratate încă două postulate: cu referire la *saturație conotativă* și la cea *presupozițională*. Avem de relatat că, luate *in globo*, cele șase plenitudini au la bază criteriul logico-semantic de a cărui primat în sintaxă (și în comunicare, în general) a căutat să ne convingă și profesorul W. Chafe, scriind: „...la baza unei teorii adecvate a limbii trebuie să stea semantica, nimic în afară de o interpretare superficială a limbii nu se va obține, dacă structura semantică nu va fi considerată drept una dominantă, care determină structura frazei” (vezi У. Чейф. Значение и структура языка. – Moscova, 1975, p.182 passim).

Anume un astfel de punct de vedere va fi susținut în comunicarea noastră.